

Racionálisak-e a gazdasági döntéseink és viselkedésünk?

Kovács Kármén: Viselkedési közgazdaságtan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2025*

Kovács Kármén monografikus tartalmú és szerkezetű művet írt a viselkedési közgazdaságtan eszmerendszeréről és a fókuszában álló tématerületekhez kötődő meghatározó és kurrens ismeretekről, valamint kutatási eredményekről. Az öt szerkezeti egységből álló könyv első fejezete a viselkedési közgazdaságtan fejlődését mutatja be. Kitér a neoklasszikus és a viselkedési közgazdaságtan közötti kapcsolatra, továbbá a szakterület interdiszciplináris karakterére. A második fejezet képet ad a racionálistól eltérő egyéni döntéshozatal neoklasszikus normáktól való különbözőségének okairól, a lehetséges döntési anomáliákról és a racionális döntéshozatalt akadályozó tényezőkről. A harmadik rész a relatív fogyasztás hasznosságbeli jelentőségét taglalja az egyének egymástól függő preferenciái alapján. A negyedik rész az intertemporális döntések összetettségét és meghatározó tényezőit mutatja be. Ezen túlmenően áttekinti a diszkontált hasznossági modell anomáliáit, a jelen felé torzítás következményeit, a több időpontot érintő választásokat befolyásoló viselkedési vonásokat és azok konzekvenciáit. Az ötödik fejezet a személyes pénzügyek viselkedési közgazdaságtani szempontú analízisét tartalmazza. Ennek keretében vizsgálja az időtényezőhöz kötődő döntési hibákat, valamint a relatív fogyasztás és a mentális számvitel egyéni pénzügyi viselkedésre gyakorolt hatását.

A viselkedési közgazdaságtan eredményeinek exponálásával a szerző a közgazdaságtan viszonylag új ágát helyezte vizsgálódásainak homlokterébe. Az utóbbi évtizedek fontos fejleménye a közgazdaság- és gazdálkodástudományban a viselkedési közgazdaságtan térhódítása. A 20. század közepéig a neoklasszikus közgazdaságtan paradigma- és érvrendszere határozta meg az egyén gazdasági viselkedésének vizsgálatát. Egyre több közgazdász és pszichológus kezdett foglalkozni az egyének és intézmények racionálistól eltérő viselkedésének kutatásával, elemezve a döntésekre gyakorolt hatások következményeit is. A szerző helyesen állapítja meg, hogy ez az útke-resés nem idézett elő paradigmaticus változást a közgazdaságtanban, ám új színnel gazdagította a tervező, döntéseket hozó és cselekvő gazdasági aktorok viselkedésének vizsgálatát, realisabb képet adva róluk.

Kovács Kármén kiemeli, hogy a gazdasági jelenségek, problémák viselkedési megközelítésű vizsgálata az 1950-es évek közepén kezdődött, és széles körben terjedni kezdett.

* <https://mersz.hu/kovacs-viselkedesi-kozgazdasagtan>

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2025.12.1267>

Az informatikusként, pszichológusként és közgazdászként egyaránt számon tartott *Herbert A. Simon* fogalmazta meg az úgynevezett régi viselkedési közgazdaságtan alapelvét a korlátozott racionalitás alakjában. Felhívta a figyelmet arra, hogy a döntések komplexitásának megragadásához nem elegendők az egyén kognitív képességei, így a választás során nem érhető el az optimalitás. Ennek a gondolatrendszernek a középpontjában a szervezeti magatartás vizsgálata állt. (Simont 1978-ban közgazdasági Nobel-emlékdíjjal jutalmazták a gazdasági szervezeteken belüli döntéshozatali folyamatok úttörő tanulmányozásáért.) Kovács Kármén könyvének fókuszában azonban az „új” viselkedési közgazdaságtan vívmányainak bemutatása kapott helyet. Ez a szakasz az 1970-es évek második felétől kezdődött Daniel Kahneman és Amos Tversky kísérleteinek eredményeivel, amelyek alapján nem igazolódott az egyének racionális választásának és viselkedésének feltételezése, és amelyek elindították a döntési anomáliák feltárását, az alternatív viselkedési modellek felállítását, valamint mindezek gazdasági modellekbe és elemzésekbe történő beépülését. Követőik, a Nobel-díjas Richard Thaler, valamint Matthew Rabin, George Loewenstein és Ted O'Donoghue tovább gazdagították a viselkedési perspektívájú közgazdaságtan vizsgálódási keretét és felismeréseit. A viselkedési közgazdaságtan fejlődésében és elismerésében meghatározó szerepet játszik az, hogy az egyének döntéseinek és viselkedésének leírása a pszichológiai háttér és az empirikus vizsgálatok eredményeinek felhasználásával valósul meg, így valószínűbb teóriák és modellek fejlesztése és alkalmazása válik lehetségessé.

Egyet lehet érteni a szerző ellenpontosítási törekvéssel, amely a viselkedési közgazdaságtan megkülönböztető jegyeire helyezi a hangsúlyt. Ezáltal kiemeli annak interdiszciplináris jellegét, a racionalistól eltérő döntések viselkedési gyökereit, az intertemporális döntések összetettségének következményeit, a döntési hibák és torzulások jelentőségét, hatásait. A szerző úgy véli, hogy az egyéni döntések vizsgálata során sok olyan empirikus eredmény és kutatási tapasztalat gyűlik össze, amelyek nem egyeztethetők össze a racionalitással és az optimalitással. A példák és esetek kötetbeli bemutatása alkotja a gondolatmenet gerincét. Ebből következően – a szerző meggyőződése szerint – realisabb és használhatóbb közgazdaságtan úgy jöhet létre, ha a viselkedésalapú elméleti, gondolkodási és vizsgálódási keretet teremtő megközelítés társul a közgazdaságtani eszmerendszerhez.

E kötet igazi értékét hiánypótló jellege adja: a hazai szakirodalomban elvéve találgunk viselkedési közgazdaságtani műveket. Ezért is öröndetes, hogy a szerző vállalkozott a közgazdaság- és gazdálkodástudomány e gyorsan fejlődő szakterületén az eredmények kritikai rendszerezésére. A mű szakmai kézikönyvként, felsőoktatási tananyagként, kutatási segédletként egyaránt hasznosítható, ugyanakkor felhasználható vállalati, pénzügyi és gazdaságpolitikai döntések megalapozásához is. Kovács Kármén fontos hozzájárulást tett a viselkedési közgazdaságtan mélyebb megismeréséhez, és új nézőponttal gazdagította a hazai közgazdasági gondolkodást.

Daubner Katalin